

Prikaz i osvrt

Prihvaćeno: 1. 8. 2026.

Objavljeno: 12. 8. 2026.

eLokator: bd2026-011

DOI: <https://doi.org/10.68268/bd/ntgv3e>

**Mile Bogović, Glagoljica: bitna odrednica
hrvatskog identiteta (Zagreb: Alfa, 2019.)**

prof. dr. sc. Ante Bežen

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Republika Hrvatska

Uvod: Mada je objavljena prije sedam godina i predstavljena javnosti na znatnom broju skupova u organizaciji uglednih ustanova, ova knjiga pokojnog biskupa i povjesničara dr. sc. Mile Bogovića još nije dobila odgovarajući stručni odjek u mjerodavnim znanstvenim krugovima. Taj se odgovor očekuje jer knjiga pobunjenički govori o jednom od temeljnih pitanja naše kulture – postanku glagoljice kao pisma kojim je prvi put zapisan hrvatski jezik i koja je stoga jedna od bitnih odrednica hrvatskoga kulturnog i nacionalnog identiteta. Knjiga naime osporava najprošireniju, ćirilometodsku teoriju o postanku glagoljice i za to nudi uvjerljive argumente te tako ozbiljno dovodi u pitanje znanstvenu i kulturnu sliku o glagoljici koja se u hrvatskoj kulturi ustalila u posljednja dva i pol stoljeća. Zato je potrebno o njoj opetovano govoriti ne samo s uskog stručnog, nego i sa šireg kulturnog i društvenog gledišta.

Ključne riječi: ćirilometodska teorija o postanku glagoljice, Mile Bogović, glagoljica

**Mile Bogović, The Glagolitic Script: An Essential
Determinant of Croatian Identity (Zagreb: Alfa, 2019).**

Introduction: Although published seven years ago and presented to the public at a considerable number of events organized by distinguished institutions, this book by the late Bishop and historian Mile Bogović, PhD, has not yet received an appropriate scholarly response in the relevant academic circles. Such a response is to be expected, since the book challenges one of the fundamental questions of our culture: the origin of the Glagolitic script, the script in which the Croatian language was first committed to writing and which is therefore one of the essential determinants of Croatian cultural and national identity. The book disputes the most widespread Cyrillo-Methodian theory of the origin of the Glagolitic script and offers convincing arguments for doing so, thereby seriously calling into question the scholarly and cultural understanding of the Glagolitic script that has become established in

Croatian culture over the past two and a half centuries. It is therefore necessary to discuss it repeatedly, not only from a narrow specialist perspective, but also from a broader cultural and social standpoint.

Key words: Cyrillo-Methodian theory of the origin of the Glagolitic script, Mile Bogović, Glagolitic script.

TEORIJA MILE BOGOVIĆA O POSTANKU GLAGOLJICE

Sadržaj knjige strukturiran je u pet poglavlja u koja je autor uključio i neke svoje dotadašnje radove koji potkrepljuju njegove stavove. U prvom poglavlju govori o postanku glagoljice i njenom razvoj na hrvatskom prostoru do 1248. godine (to je vrijeme bez sigurnih podataka). U drugom razmatra Senj kao središte svijeta glagoljice i zlatni vijek hrvatske glagoljske kulture (pismo pape Inocenta IV. senjskom biskupu Filipu i njegove posljedice). Treće poglavlje prikazuje tzv. rimsko glagoljsko tiskarstvo u 17. i 18. st. i rusifikaciju liturgijskih knjiga naših glagoljaša (Rafael Levaković, uloga zadarskih biskupa Zmajevića i Karamana te dekadenciju glagoljice u 19. stoljeću). Četvrto poglavlje donosi razne autorove članke vezane za glavnu temu (koji se Otočac spominje na Bašćanskoj ploči, glagoljsko bogoslužje kao most sjedinjenja Pravoslavne i Katoličke Crkve te u službi slavenskih ideologija), a šesto su prikazi i osvrti (doprinosi Stanislava Škrbeca, Branka Fučića i Luje Margetića proučavanju glagoljice). Ovdje ćemo se usredotočiti na Bogovićevo razmatranje o postanku glagoljice.

Ključna inovacijska teza ove knjige jest: pogrešna je i danas dominantna teorija po kojoj su autori glagoljice slavenski prosvjetitelji Ćiril i Metod. Glagoljica je nastala znatno prije njih, i to na hrvatskom tlu, te je bitna odrednica baš hrvatskoga, a ne šireg slavenskog identiteta. Stvorili su je anonimni bizantski misionari u prostoru naseljenom Hrvatima. Sveta Braća nedvojbeno su autori ćirilice, koja se proširila slavenskim pravoslavnim istokom, dok je glagoljica „čudesno stoljećima egzistirala na krajnjem zapadu istočnog utjecaja“. U prostoru zapadne Crkve, unificirane latinskim jezikom i pismom, bila je neželjeni remetilački činitelj, ali je ipak prihvaćena zbog svoje čvrste ukorijenjenosti te čak i politički korištena za prodor interesa Rima na istok.

Biskup Bogović nije prvi istraživač koji odbacuje ćirilometodsku teoriju o postanku glagoljice, ali je svakako za to ponudio neke nove, vrlo konzistentne pretpostavke. Ovdje ćemo ih prezentirati njegovim problematiziranjem te teorije:

Prva je slaba točka ćirilometodske teorije vremenski odnos između odlaska Ćirila i Metoda u Moravsku 863. godine, kada su, po toj teoriji, oblikovali glagoljicu, i vremena kad je u Hrvatskoj, za vrijeme kralja Tomislava i Splitskog sabora 925. godine i tzv. borbe glagoljaša i latinaša, Rim nastojao eliminirati glagoljicu iz bogoslužja. To znači da je glagoljica u to vrijeme u Hrvatskoj bila „opasno“ proširena. Između odlaska Svete Braće u Moravsku i Splitskog sabora prošlo je tek šezdesetak godina, što je za ono doba nerazvijenih komunikacija svakako prekratko vrijeme da glagoljica pomoću učenika Ćirila i Metoda, nakon propasti njihove misije, stigne u Hrvatsku i tu se učvrsti toliko da postane opasna latinskom bogoslužju i Rimu. Nije stoga nerazumno tvrditi da je glagoljica u Hrvatskoj morala nastati znatno prije pojave Svete Braće zbog sličnih misijskih potreba Bizanta. Biskup Bogović smatra da su njeni autori mogli biti učeniji bizantski misionari na hrvatskom prostoru, koji nisu zapisani stoga jer su, u vrijeme u kome se to zapisivalo, bili nepoznati u odnosu na uglednike Ćirila i Metoda koje je u misiju poslao sam bizantski car. Uostalom i tvrdnja da su Sveta Braća autori glagoljice ima veliku manu jer to nigdje nije tako zapisano, nego je proizvod kasnijih pretpostavki na osnovi mitsko-religijskih hagiografskih tekstova. Prema tome, pretpostavke zastupnika ćirilometodske teorije nisu, u znanstvenom smislu, ništa uvjerljivije i sigurnije od onih koje nudi biskup Bogović jer su i one samo pretpostavke. Stvaranje ćirilometodske teorije na tako nesigurnom osnovama biskup Bogović tumači njenom metodološkom uskogrudnošću, tj. izvođenjem iz pretežno filoloških pokazatelja, a zanemarivanjem širih povijesnih procesa i okvira u kojima se to događalo. U ovoj knjizi on upravo nudi taj povijesni kontekst.

Drugo temeljno pitanje, a i argument, biskupa Bogovića u ovoj knjizi jest: na temelju čega pristalice ćirilometodske teorije pretpostavljaju da je glagoljica nastala izvan Hrvatske, a nigdje, osim u Hrvatskoj, a ponajprije u Istri, Kvarneru i Lici, nema nepokretnih, tj. kamenih spomenika s uklesanim glagoljskim slovima i tekstom. Može li se vjerovati tezi da tako široko prihvaćeno pismo, kao što je bila glagoljica, a što pretpostavlja ćirilometodska teorija, ne bi ostavilo nikakvih tragova u zemlji nastanka, ako to nije Hrvatska u kojoj je takvih tragova napretek? To što su izvan Hrvatske, npr. u Češkoj, u 10. st., Bugarskoj i na Sinaju pronađene glagoljske listine (ne kameni spomenici) starije od spomenika sačuvanih u Hrvatskoj

(Baščanska ploča 1100.), autor objašnjava migracijom redovnika koji su iz Hrvatske otišli u zemlje gdje nije bilo latinskog pritiska i sa sobom ponijeli crkvene knjige te su one kasnije pronađene u tamošnjim samostanima u kojima su sačuvane jer ih nitko nije upotrebljavao. A u Hrvatskoj su takve iste knjige stalnom uporabom „potrošene“ te od njih tijekom tisuću godina nije ostalo ni traga. Koliko god ta hipoteza bila bez konkretnih potvrda, nije nelogična, i podupire Bogovićevu tvrdnju da nijedan drugi narod na čijem se području rabila glagoljica, ne može skupiti ni stoljeće svoje glagoljice, a Hrvati imaju glagoljsko tisućljeće u kojemu je glagoljica bila ne samo pismo bogoslužja, nego je intenzivno funkcionirala i u građanskom životu (njome su pisani Vinodolski zakonik, i Istarski razvod i dr.).

Navedena stajališta biskup potkrepljuje prikazivanjem i dokumentiranjem svih bitnih tokova života glagoljice, od njena prvog razdoblja u kojemu je bila u nemilosti latinske crkvene hijerarhije, preko „zlatnog vijeka“ u kojemu je, papinim pismom senjskom biskupu 1248., podignuta na čast biskupske stolice u Senju i postala sredstvo crkvene politike u 17. i 18. stoljeću, kad se s jedne strane pojavljuje rusifikacija hrvatskoga staroslavenskoga jezika, a s druge prosvjedno unošenje narodnog jezika u crkveno bogoslužje ili tzv. „ščavet“. Taj prikaz razvoja funkcija glagoljice i staroslavenskog jezika u bogoslužju u novom vijeku na neki način zaokružuje polazište cijele ove knjige o nastanku te vjerskoj i kulturnoj funkciji glagoljice u hrvatskom narodu i time opravdava i naslovnu sintagmu o glagoljici kao „bitnoj odrednici hrvatskoga identiteta“.

Knjiga jasno sugerira i dva pravca razmišljanja koja se do sada nisu tako otvoreno vezala za povijesnu ulogu glagoljice. Prvi je da je glagoljica jedno vrijeme, a posebno u 17. stoljeću, postala političkim sredstvom pape za jačanjem utjecaja Katoličke Crkve na istoku, tj. u pravoslavnom svijetu. U njoj je, kao tekovini nekadašnjeg bizantskog utjecaja u katoličkoj Hrvatskoj, prepoznat most prema pravoslavnom i slavenskom istoku. Koliko je glagoljica u tome tada uspjela, tema je za posebno istraživanje, ali da Hrvatska nosi taj potencijal mosta prema istoku i danas, pokazuje nedavni slučaj kanonizacije Alojzija Stepinca u koji se uplela Srpska pravoslavna Crkva, a papa Franjo prihvatio taj izazov i osnovao mješovitu pravoslavno-katoličku komisiju za ispitivanje optužbi protiv Stepinca. Biskup Bogović na to je reagirao svojom knjigom Srpsko pravoslavlje i svetosavlje u Hrvatskoj (2017.) u kojoj je Papinu odluku pozdravio, ali i iskazao sumnju u uspjeh rada komisije, što se i dogodilo.

Drugi pravac razmišljanja biskupa Bogovića o utjecaju glagoljice na ukupnu hrvatsku povijest i kulturu ukazuje da je upravo postojanje glagoljice, kao izvorne tekovine bizantizma u Hrvatskoj, bilo jedna od glavnih inspiracija za oblikovanje jugoslavenske ideje o Južnim Slavenima, a posebno Hrvatima i Srbima, kao jednom narodu. Tu su ideju, kao što se zna, oblikovali ilirski preporoditelji na čelu s Ljudevitom Gajem, a nastavili su je afirmirati Franjo Rački i biskup J. J. Strossmayer. Koje je ona plodove donijela u kasnijoj povijesti, također je poznato kroz stradanja Hrvata u Kraljevini Jugoslaviji, krvoprolića u NDH, socijalističkoj Jugoslaviji i Domovinskom ratu, a ta ideja živi i danas.

Zaključno, biskup Mile Bogović svojom je knjigom o glagoljici pružio uvjerljive poticaje za prihvaćanje glagoljice kao proizvoda autohtonog kulturnog stvaralačkog čina na hrvatskom prostoru, tj. stava da je glagoljica izvorno hrvatsko pismo. Time je osporio da su slavenski apostoli Ćiril i Metod, ili njihovi učenici, autori glagoljice, tj. njima se može pripisati samo autorstvo ćirilice. To osporavanje ćirilometodske teorije, koja se u našim školama uči barem dva stoljeća, svakako je važna revizija tog dijela hrvatske kulturne i jezikoslovne povijesti koja će svakako izazvati prigovore i otpore. Nedvojbeno je međutim kulturna, povijesno-znanstvena i logička konzistentnost Bogovićevih pogleda koji po svojoj jasnoći i argumentaciji imaju snagu nove teorije o postanku glagoljice (kojih do sada ima oko 43 s raznih polazišta), a time i učvršćivanja njena statusa kao bitnog obilježja hrvatskoga identiteta sa svim kulturnim, političkim, prosvjetnim i ostalim posljedicama koje iz toga proizlaze.